İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi 41(1)

DOI: https://doi.org/10.26650/SJ.2021.41.1.0007
http://iusd.istanbul.edu.tr

İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi

Başvuru: 04 Şubat 2020
Revizyon Talebi: 29 Haziran 2020
Son Revizyon: 13 Temmuz 2020
Kabul: 15 Ağustos 2020
Online Yayın: 05.12.2020

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Sosyolojinin Piyasayı Keşfi: Ekonomi Sosyolojisi

Emrah Yıldız[1]

Öz

Ekonomi sosyolojisinin 1980'lerden itibaren yükselişi, iktisat ve sosyoloji arasındaki sınırların hiç olmadığı kadar yakınlaşmasına imkân tanımıştır. Sosyoloji bir bilim olarak kuruluş evresinde iktisadi olgulara karşı yoğun ilgi beslemiş olmasına rağmen, bu iki bilim arasındaki ilişki 1970'lerin sonuna değin çok sınırlı bir düzeyde kalmıştır. Bu sınırlı ilişki sosyoloji ve iktisadın bilimsel serüvenlerinin bir sonucudur. Sosyolojinin çok uzun bir dönem boyunca Amerikan sosyolojisinin temel gündem maddeleri olan tabakalaşma, toplumsal eylem gibi tartışmalara sahne olması, kurucu isimlerden farklı olarak, sonraki kuşakların iktisadi olgulara karşı ilgisinin sınırlı olmasına neden olmuştur. İktisat cephesinde ise neoklasik düşüncenin hakimiyetiyle beraber matematikle kurulan ilişkinin artması, sosyal bilimlerin diğer alanlarıyla kurulan ilişkinin temel belirleyeni olmuştur. Bunun yanında iktisadın özellikle Amerikan akademisinde sosyal bilimlerin diğer alanlarına nazaran prestijli bir konumda bulunması, iktisadın sosyal bilimler üzerindeki etkisini arttıran diğer bir faktördür. İktisadın sosyal bilimler üzerinde kurduğu tahakküm 1970'lere dek sürmüş, bu yıllarda özellikle kurumsal iktisat ve rasyonalite üzerine yürütülen tartışmalar iktisadı diğer bilimlere sınırlarını açmaya zorlamıştır. Sosyolojinin neoklasik iktisadın merkezi olan piyasa mekanizması üzerine getirdiği eleştiriler; kurumlar, rasyonalite ve organizasyon teorisi gibi iktisadi olguları tartışmaya açmıştır. Bu gelişmeler, özellikle kurumsal iktisat içinde yankı bulurken, sosyoloji içinde yeni ekonomi sosyolojisini doğurmuştur.

Anahtar Kelimeler: Neoklasik iktisat • Yeni kurumsalcılık • Ekonomi sosyolojisi • Yeni ekonomi sosyolojisi • Yeni kurumsal iktisat • Organizasyon teorisi

Sociology Discovers the Market: Economic Sociology

Abstract

This study aims at clarifying the relationship between economics and sociology since their emergence as a science. The boundaries between the two sciences have merged with one another due to the rise of economic sociology in the mid-1980s. Although sociology has shown close attention to economic phenomena since its birth, the relationship between economics and sociology had not advanced until the late 1970s. The main reason why economics and sociology had had their own territory for a long time can be explained by referring neoclassical economics. The neoclassical approach has alienated economics from the other social sciences due to economics being imbued with mathematics. Furthermore, economics' prestige at American universities allowed it to dominate over the social sciences. Though this domination over the social sciences has peaked in the 1970s, sociology launched a counter attack on neoclassical economics. All these sociological critiques forced economics to open its borders to the social sciences. These critiques provided sociology with the opportunity to revive economic sociology, also known as new economic sociology, by importing economic phenomena such as market mechanism, rationality, institutions, and organizational analyses onto the sociological agenda.

Keywords: Neoclassical economics • New institutionalism • Economic sociology • New economic sociology • New institutionalism in economics • Organizational analysis

1 Emrah Yıldız (Araş. Gör. Dr.), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
Eposta: e.yildiz@hbv.edu.tr ORCID: 0000-0002-1597-6669

Atıf: Yıldız, E. (2021). Sosyolojinin piyasayı keşfi: Ekonomi sosyolojisi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi. Advance Online Publication.* https://doi.org/10.26650/SJ.2021.41.1.0007

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Extended Summary

Introduction

This study aims at redefining the borders between economics and sociology from the late 19th century to the present. The borders between economics and sociology have closed twice since their emergence. In the midst of the 19th century, classical sociologists were involved in economic phenomena to gain enlightenment regarding why modernism had emerged in the West instead of anywhere else in the world. Classical sociologists referred historical, comparative, and deductive analyses in their explanations about the roots of Western modernization and the disparities of Western societies. Although they tackled the puzzle from a different perspective, classical sociologists found a middle ground for sociological methodology. After classical sociologists, sociology backed into its own territory and economic phenomena remained out of focus until the 1980s when the rebirth of economic sociology.

Economics has abstained from building an intellectual bridge with the other social sciences, even though its history is the longest-standing among the social sciences. The classics of economics involved in the mechanism of wealth and redistribution in the society, however, they had little concern with sociological phenomena such as institutions. In the mid-19th century, neoclassical economic thought, which assumed that individuals act rationally and have perfect information about the market, infiltrated into economics. For neoclassical economists, individual behavior is analyzable using mathematics under these assumptions. By doing so, neoclassical assumptions demote society and promote individual behavior by abstracting the individual from society.

This assumption in neoclassical economics is point where economics diverged from sociology because it created an unbridgeable methodological gap between them. Sociological methodology is deductive, whereas economics rests on an inductive methodology as neoclassical economics focus on individual behavior. As sociology analyzes society by referencing historical and comparative methodologies to clarify differences among societies, economics assumes the individual in every society to be a rational actor.

The Birth of Economics and Sociology

Randall Collins (2005, 26–27) pointed out that economics is the first science to have become involved in phenomenological knowledge. Collins' argument is based on many drastic changes that occurred in the 17th century, such as the emergence of modern capitalism, nation states, and the bourgeoise as a consequence of European overseas trade. During that century, the main economic thought of mercantilism had been to collect precious metals and to expand foreign markets, thus economics emerged as a knowledge of wealth.

After a century, some liberal dissidents who believed mercantilist economic policies were undermining the industrial class in England started scathing attacks on mercantilism. Eventually, Adam Smith published his voluminous work The Wealth of Nations in 1776. However, economics in that century had remained a part of the moral sciences; more than a century would need to pass in order for it to appear as the science of economics (Uygur & Erdogdu, 2012, 3). In the mid-19th century, neoclassical efforts gave birth to economics as a science; neoclassical economists, most prominent among them being Leon Walras, Alfred Marshal, and Karl Menger, reduced economics to a science of individual behavior. Finally, neoclassical economics found its place in London School of Economics in 1864. It was the first economics department in the world.

The emergence of economics varied across countries and did not follow the same pattern. While economics in England was shaped by liberal thought, it tended to be a statist doctrine in Germany and France. At this juncture, the disparities existing among these countries in the 19th century should be stressed. While economics in France could not go beyond a political discourse, in Germany it was a social science with solid foundations that would become a main source of German sociology.

Sociology, comparing against economics, can be thought of as the newest among the social sciences. Sociology both as a science and as a profession emerged in the late-19th century when industrialism caused economic and social turmoil. During this period, classical sociologists pursued the roots of modern capitalism in Western Europe and its ramifications on society. Karl Marx, Emile Durkheim, and Max Weber argued the puzzle from different perspectives by referring comparative historical approaches that considered economic phenomena from a sociological point of view.

The Rise of Economics: The Divergence with Sociology

Neoclassical domination had enabled economics to be perceived as "scientific". Through the efforts of neoclassical economists, economics had built its own scientific rules using mathematical methods to winnow out any political discourse in the late-19th century, and the first economic department was established at London School of Economics in 1864. In these years, the science of economics spread around the world; however, the fact that this scientific journey varied from country to country should be underscored.

Economics in America can be said to have pursued the European agenda, with its first economics department being established at Harvard University only four years after the one in England. Following Harvard University, many prestigious American universities had founded economics departments by the turn of the century. Economics education in America, like in England, had been developed under the canopy of neoclassical economics; afterward, America became the epicenter of world economics.

Economics in Germany had its own peculiarities contrary to America and England due to this tradition being embedded within the social sciences. In other words,

economics in Germany had ambiguous frontiers with history and sociology. The German tradition during the 19th century, known as the German Historical School, made the claim of economics' collaboration with sociology, history, statistics, and law to elucidate economy and society together. The German tradition materialized in the writings of economists such as Friedrich List and Gustav von Schmoller as well as sociologists such as Karl Marx and Max Weber, the prominent figures of sociology.

After WWII, economics gained prestige while sociology lost the popularity and domain it had had at the beginning of 20th century. Between 1945-1970, economics took advantage of its mathematical methodology to expand its domain over the social sciences. Furthermore, economics had opportunity to bolster its expanding domain as a profession. As is known, American post-war grand strategy of liberal world order in that period was based on promoting American hegemony through the IMF and the World Bank. During that period, economists played a crucial role in integrating non-Western countries into the liberal world order.

American sociology proceeded under the canopy of Parsonian sociology in the years after WWII. Parsons' conceptualization of society is known to be based on general equilibrium between societal subfields. In this perspective, the concepts of agent, rationality, and organization were relegated, and thus sociology was focused only on social integration to stabilize American society under the severe conditions of the Cold War. In this political atmosphere, American sociology lead by Parsons had no room for economic phenomena such as class interests or individual behavior.

The Birth of Economic Sociology

After the Parsonian years, sociology brought men back into sociology in the 1960s. This crucial change in the sociological agenda enabled sociology to analyze rationality, organizations, and individual behavior. Thus, economic phenomena had entered into a sociological territory. On the side of economics, neoclassical economics were being criticized by the new institutional economics. According to the new institutionalists, the science of economics needs a more realistic perspective because the neoclassical approach assumes a heavily under-socialized individual.

The new institutional economics developed many theoretical approaches to close the neoclassical economics gap at that time. With the rise of (neo)liberalism in the mid-1970s, sociology turned its view toward the market. According to sociologists, new institutional economists tried to close the gap between economy and society by adding a dose of realism. However, for sociologists, they still weren't considering the social relations that penetrate economic life at different levels. To build a bridge between economic phenomena and sociology, sociologists needed a new theoretical approach, which they called new economic sociology (Granovetter, 1985).

Sosyolojinin Piyasayı Keşfi: Ekonomi Sosyolojisi

Kuruluş döneminde sosyolojinin klasik isimlerinin modern kapitalizmi anlamlandırma gayretleri iktisadi olgulara yoğun ilgi beslemelerine neden olmuş, sosyoloji ve iktisadın sınırlarını birbirine yakınlaştırmıştır. İki bilim arasında ilk sosyologların çabalarıyla başlayan bu yakınlaşma neoklasik ekonomi düşüncesinin iktisat içinde hâkimiyet kurmasıyla beraber sekteye uğramış ve iki bilim arasındaki mesafe hızla açılmıştır. 1980'lerin ikinci yarısından itibaren, sosyolojinin neoklasik ekonomiye getirdiği eleştiriler sayesinde ekonomi sosyolojisi yeniden gündeme gelmiş; klasikler sonrasında uykuya dalan ekonomi sosyolojisi böylece uzun uykusundan uyanmıştır.[1]

Sosyolojinin iktisadi olgulara duyduğu ilginin azalması sadece neoklasik ekonomi düşüncesinin iktisat içinde kurduğu hâkimiyetle açıklanamaz. Özellikle Amerikan akademisinde hâkimiyetini kuran Parsons sosyolojisinin toplumsal eylemi merkezine alması, Parsons'un ekonomi sosyolojisine sunduğu katkılara rağmen[2], iktisadi olguların görece geri plana itilmesine sebep olmuştur. 1960'larda Parsons sosyolojisine yöneltilen eleştiriler sayesinde birey, toplumsal eylem, organizasyon ve rasyonalite gibi konular sosyolojinin gündemine girmiş olsa bile ekonomi sosyolojisi Amerikan akademisi içinde yer bulabilmek için bir süre daha beklemek zorunda kalmıştır. Bu yıllarda Amerikan akademisi içinde sosyoloji ve iktisat arasındaki iş bölümüne dair kuvvetli inanış, ekonomi sosyolojisinin bireysel ilgilerin ötesine geçememesine sebep olmuştur (Swedberg, 1991, s. 264-265).

1960'lı yıllarda Amerikan sosyolojisi içinde gelişen tartışmalar sosyoloji cephesinde iktisadi olgulara karşı ilginin artmasını sağlarken, aynı dönemde iktisat sosyal bilimler üzerinde yayılımını sürdürmüş; toplumsal ve iktisadi olguları neoklasik ekonominin varsayımları ve metodolojisiyle açıklamaya devam etmiştir. Söz gelişi bu yıllarda ana akım iktisat düşüncesinden ayrılan bir yaklaşım olan kurumsal iktisat, neoklasik ekonomi düşüncesinin noksanlıklarını kabul etmekle beraber mikro ekonomik teoriyi tarih ve hukuk gibi alanlara uygulamaktan geri kalmamıştır.[3]

---

1 Sosyolojinin kurucu isimlerinin iktisadi olgulara alakası ve ekonomi sosyolojisinin doğuşu hakkında şu çalışmaların ilgili bölümlerine bakılabilir: Swedberg (2003) ve Trigilia (2002). Mark Granovetter *yeni ekonomi sosyolojisini* ilan ettiği çalışmasında neoklasik ekonomiye sert eleştiriler getirir. İlgili çalışma için bkz. Granovetter (1985).
Bunun yanında Granovetter'ın neoklasik ekonomi düşüncesinin temel varsayımlarından biri olan atomize birey yaklaşımını bilhassa işgücü piyasaları üzerine yaptığı saha araştırmalarıyla çürüttüğü diğer bir çalışma için bkz. Granovetter (1995).

2 Ekonomi sosyolojisinin Amerikan akademisi içindeki serüveni hakkında zengin bir literatür değerlendirmesi için bkz. Swedberg (1991). Swedberg bu çalışmasında Parsons'un Neil Smelser ile beraber kaleme aldığı Economy and Society (2001) adlı çalışmasına dikkat çeker. Swedberg'e göre bu çalışma ekonomi sosyolojisinin Amerikan akademisi içindeki önemli örneklerinden biri olarak değerlendirilmelidir. Ancak yazar, bu çalışmanın ardından Amerikan akademisi içinde ekonomi sosyolojisini merkeze alan çalışmaların daha çok bireysel ilgi ve gayretlerin sonucunda ortaya çıktığına işaret etmektedir.

3 İktisadın bilimsel sınırlarının nasıl genişlediği hakkında kapsamlı bir tartışma için bkz. Hirshleifer (1985).

İktisadın sosyoloji üzerindeki nüfuzu 1970'lerde zirve yapmış, iktisat gündelik hayatın tüm alanlarına mikro ekonomik teoriyi uygulamıştır. Ancak, bu yıllar aynı zamanda sosyolojinin iktisadi olgulara ilgisinin başladığı döneme denk gelmektedir. Talihin bir cilvesidir ki, iki bilimin bu yıllardaki buluşma noktası, neoklasik ekonomi düşüncesinin merkezini teşkil eden piyasa olmuştur. Bu durumun en önemli nedeni 1960'lardan beri sosyolojinin kendi içinde yaptığı tartışmalardır. Bu çalışma özelinde bahsedilecek olursa rasyonalite ve bireyin sosyoloji gündemine geri dönüşü, piyasada aktör davranışlarının yeni bir düzlemde tartışılmasına zemin hazırlamıştır. Bu tartışmalar organizasyon teorisi, kurumsalcı yaklaşımlar, firma davranışları gibi iktisadın ilgi alanında olan konulara sosyologların ilgi göstermesine yol açmıştır.

Sosyolojinin neoklasik ekonomiye olan ilgisi, 1980'lerde ekonomi sosyolojisinin uykudan uyanmasını sağlamıştır. Ekonomi sosyolojisinin klasik döneminden farklı olarak yeni ekonomi sosyolojisi modernlik, modernite deneyimi gibi büyük sorularla uğraşmak yerine; kurumlar, organizasyonlar, güç ilişkileri, sosyal ağlar gibi gündelik hayatın içindeki bütün siyasal, iktisadi ve toplumsal ilişkileri araştırma nesnesi olarak kabul eder. Yeni ekonomi sosyolojisinin bu tercihi, onun neoklasik iktisat çatısı altında geliştiği anlamına kesinlikle gelmez. Aksine, yeni ekonomi sosyolojisi neoklasik ekonominin matematiksel modellerine ve soyut dünyasına sert eleştiriler yöneltir. Organizasyonların verimlilik/rasyonalite ekseninde değil, sosyal gerçeklik bağlamında değerlendirilmesi; kurumların sadece formel kurum ve yapılardan oluşmadığı, informel kurum ve yapıları da barındırdığı gibi iddialar sosyolojinin iktisada sunduğu karşı argümanlardan yalnızca birkaçıdır. Yeni ekonomi sosyolojisinin bu gibi eleştirileri iktisat içinde de yankı bulmuş, bilhassa kurumsal iktisat alanında çok sayıda ismi etkilemiştir (Ellickson, 1994; Williamson, 2000; Greif, 2006). Bugün gelinen noktada sosyoloji ve iktisat arasındaki bilimsel sınırlar hiç olmadığı kadar yakınlaşmış görünmektedir. Sosyologların neoklasik ekonomiye, iktisatçıların da sosyolojiye ilgisi her geçen gün artmaktadır.

Bu çalışma iktisat ve sosyolojinin kurumsallaşma serüveninde iki bilim arasındaki bilimsel sınırların nasıl değiştiğini, nerede başlayıp nerede bittiğini sosyolojinin penceresinden tartışmayı amaçlamaktadır. Bu tartışma boyunca ilk olarak sosyolojinin klasik isimlerinin iktisadi olgulara beslediği yoğun ilginin hangi nedenlerden ötürü ardılları tarafından benimsenmediği; iki bilim arasında entelektüel köprü olan ekonomi sosyolojisinin iktisat cephesinde neden görmezden gelindiği sorularına yanıt aranacaktır. Ardından ekonomi sosyolojisinin 1980'li yıllarda neden tekrar gündeme geldiği, bu disiplinin iktisat ve sosyolojinin sınırlarını nasıl etkilediği tartışmaya açılacaktır. Çalışma boyunca bu soruları yanıtlamak için ekonomi sosyolojisi ve iktisadın diğer bilimlerle ilişkisini merkezine alan literatür değerlendirilecektir.

Çalışmanın amaçlanan iki özgün katkısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Türkçe literatürde ekonomi sosyolojisi çalışmalarına katkı sunmasıdır.[4] Böylece çalışmanın Türkçe literatürde zaten sınırlı ilgiye mazhar olan ekonomi sosyolojisine, iktisat ve sosyolojinin sınırlarını araştırması yönüyle katkı sunması planlanmaktadır. Bu çalışmada amaçlanan diğer bir katkı ise piyasayı iktisat ve sosyolojinin buluşma noktası olarak ele almak; iktisat ve sosyoloji ilişkisini piyasa mekanizması üzerinden değerlendirmektir. Piyasa kavramı iktisat biliminin merkezini teşkil etmesine rağmen iktisatçılar tarafından ele alınmamış, piyasanın toplumsal sistem içindeki konumu gündeme getirilmemiştir. İktisadın bu tutumu onun sosyal bilimlerle ilişkisini sınırlamıştır. Buna karşın (serbest) piyasanın sosyolojinin gündemini işgal ettiği dönemlerde ekonomi sosyolojisinin canlandığı ve iktisat ile sosyolojinin sınırlarının yakınlaştığı görülmektedir.

İktisat ve Sosyolojinin Birer Bilim Olarak Kurumsallaşma Süreci

Toplumsal ve iktisadi sorunların özgünlüğü iktisat ve sosyolojinin her toplumda farklı bir gelişme çizgisinde seyretmesine neden olmuştur. 18. yüzyılda Adam Smith'in ellerinde zenginliğin bilimi olarak doğan iktisat, Fransa'da fizyokratların elinde daha çok bir siyasal öğreti, Almanya'da ise sosyal meseleleri de gündeme alan bir bilim hüviyeti kazanmıştır. Benzer şekilde sosyoloji de içine doğduğu toplumsal koşulları yansıtmış, gündemini işgal eden problemler farklılıklar göstermiştir. Böylece *sosyal mesele* iktisat ve sosyolojinin gündemini belirleyerek kurumsallaşma süreçlerinin farklılaşmasına sebebiyet vermiştir.[5]

İktisadın sosyal bilimler arasındaki avantajlı konumu, onun olgusal bilginin toplandığı ilk alan olmasıyla başlar (Collins, 2005, s. 26-27). 17. yüzyılda Avrupa'da ulus devletlerin doğması, denizaşırı ticaretin iç politikada fazlasıyla gündem işgal etmesi, ekonomi bilgisine olan ihtiyacı arttırmıştır. Dönemin ihtiyaçlarına cevap olarak iktisat; ilk kez felsefe, ahlak, hukuk gibi kürsülerde ders olarak okutulmaya başlanmıştır (Uygur ve Erdogdu, 2012, s.3). Bundan dolayıdır ki 1776'da Adam Smith'in hacimli eseri *Milletlerin Zenginliği* ile bir toplumda zenginliğin üretimi ve dağılımını inceleme iddiasıyla serüvenine başlayan iktisat, uzun bir süre boyunca yolculuğuna siyasal öğreti olarak devam etmek zorunda kalmıştır. Smith'in kendi çağının hâkim paradigması olan merkantilist ekonomi politikalarını eleştirmesi; ardılları olan ve bugün klasik ekonominin kurucu isimleri olarak kabul edilen David Ricardo, Robert Malthus ve

4 Ekonomi sosyolojisinin Amerikan akademisindeki yükselişinin bugün Avrupa, bilhassa Almanya'da da takip edildiği söylenebilir. Ancak Türkiye'de sosyolojinin gündemi incelendiğinde ekonomi sosyolojisine dair çalışmaların oldukça geri planda kaldığı vurgulanmalıdır. Türkiye'de ekonomi sosyolojisinin dünü ve bugünü üzerine bir değerlendirme için bkz. Özalatay (2011). Avrupa'da ekonomi sosyolojisi için bkz. Rona-Tas (2002), Nollert (2002), Wilkinson (2019).

5 İktisat ve iktisatçılığın Amerika, İngiltere ve Fransa'daki serüveni için bkz. Fourcade (2009). Almanya'da sosyal meselenin iktisat düşüncesini nasıl şekillendirdiği konusunda kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Grimmer-Solem (2003).

John Stuart Mill gibi isimlerin dönemin önemli İngiliz şirketlerinde yönetici olmaları, iktisadın siyasal öğreti olarak kabul görmesinde etkili olmuştur.

Bir siyasal öğreti olarak iktisat her ne kadar dönemin entelektüel atmosferinde karşılık bulmuş olsa da, meslek olarak iktisatçılığa geçiş neredeyse bir asır sürmüştür. Bu doğrultuda yaşanan ilk gelişme İngiltere'deki bazı üniversitelerde *politik iktisat* başlığı altında dersler okutulmaya başlanmasıdır. İlginçtir ki, iktisadın klasik isimleri arasında politik iktisat profesörü unvanına sahip tek isim Robert Malthus'tur. İktisadın siyasal bir öğretiden sistemli bir bilim hâline gelmesi ise neoklasik ekonomi düşüncesinin doğuşuyla başlar. Klasik iktisatçıların zenginliğe olan ilgisini eleştiren neoklasik iktisatçılar, matematik ve faydacı analizin iktisadın içinde olması gerektiğini savunmuşlardır. William Stanley Jevons, Alfred Marshall, Leon Walras ve Karl Menger'in öncülük ettiği neoklasik ekonomi yaklaşımında iktisat, bir bilim olma yolunda adım atmış; kendi yöntemini, hipotezlerini geliştirmeye başlamıştır.

Neoklasik iktisatçıların iktisadi davranışı açıklamaya olan merakları, her yerde geçerli olan bir piyasa modelinin geliştirilmesini sağlamıştır. Toplumlar ve ekonomilerden bağımsız olan piyasa modelinde taraflar piyasada tam bilgi sahibidirler ve tam rekabet koşulları geçerlidir. Böyle bir piyasa mekanizmasında, piyasa iktisadi eylemin başladığı, sorunların yine kendi mekanizmalarıyla çözüme kavuşturulduğu *soyut alan* olarak tasavvur edilmiştir. Neoklasik ekonominin bu varsayımları, bir bilim olarak iktisadı inşa ederken, aynı zamanda onu sosyal gerçeklikten soyutlamış ve sosyoloji başta olmak üzere diğer sosyal bilimlerin analizlerinin iktisada muhtemel nüfuzunu engellemiştir. Tüm bu gelişmeler İngiltere'de, liberalizmin toplum ve kamu kurumlarında cisimleştiği bir ortamda kök salma imkânı yakalamıştır. 1864'te İngiliz üniversite sisteminde yapılan reformlarla neoklasik ekonominin akademi içinde kurumsallaşmasının önü açılmıştır (Collins, 2015, s. 36). Nitekim, İngiltere'de iktisat başta olmak üzere, sosyal bilimlerin diğer alanlarında da önemli bir yer işgal eden London School of Economics bu dönemin bir ürünüdür.

İngiltere deneyiminde olduğu gibi Fransa'da iktisat uzun bir süre boyunca siyasal öğretinin ötesine geçememiştir. Fransa'da iktisadın kurumsallaşma deneyiminde entelektüellerin devlet-ekonomi ilişkisi bağlamında yürüttüğü tartışmalar belirleyici olmuştur (Fourcade, 2009). Fransa'da devletin ekonomiye müdahalesine eleştirel yaklaşan düşünürler, 19. yüzyıl başında elde ettikleri siyasal konumları, eğitim kurumlarına genişleterek iktisat öğretiminin daha teknik siyasal söylemler seviyesinde kalmasına neden olmuşlardır. Bu sebeple Fransız düşünürlerin iktisada olan ilgisi İngiliz akranlarındakinin aksine bilimsel düzeyde gelişmemiş, hatta Collins'in de ifade ettiği üzere Fransa'da neoklasik ekonomi düşüncesi uzun bir süre kabul görmemiştir (Collins, 2015, s. 37).

Almanya hem iktisat hem de sosyolojinin akademik bir disiplin olarak kurumsallaşması konusunda İngiltere ve Fransa deneyiminden farklı bir yerde konumlanır. Ulusal birliğini

Avrupa'nın büyük güçleriyle kıyaslandığında geç denebilecek bir zamanda -19. yüzyılda- kuran Almanya'da iktisat, her şeyden evvel Almanya'nın ihtiyaç duyduğu sanayileşme politikalarına hizmet etme görevi üstlenmiştir. Almanya'nın içinde bulunduğu politik atmosfer, ekonomi ile ulus fikrinin aynı potada eritildiği bir ekonomi düşüncesinin doğmasına yardım etmiştir. Almanya'nın modernleşme serüveninde iktisadi ve sosyal sorunların aynı derecede öneme sahip olması, iktisadın yöntemini de belirlemiş; İngiliz liberal iktisatçıların aksine, bugün Alman Tarihçi Okulu çatısı altında değerlendirilen iktisatçılar mukayeseli tarihsel analizleri ve kurumsal çalışmaları öne çıkarmışlardır (Shinoya, 2001). Friedrich List'in öncülüğünde kurulan bu düşünce okulu, Almanya'nın politik gerçekliğinden beslenen, anti-liberal bir söylem içinde şekillenmiştir (List, 1856). Alman Tarihçi Okulu sosyoloji geleneği içinde de karşılık bulmuştur. Sosyolojinin kurucu isimleri arasında yer alan Max Weber, karşılaştırmalı tarihsel analizlerin sosyolojide yöntem olarak kullanılmasını sağlamıştır.

Alman Tarihçi Okulu'nun toplumların öznelliğini vurgulayan yaklaşımıyla neoklasik ekonominin varsayımları çeliştiğinden 19. yüzyılın ikinci yarısı bu iki düşünce okulunun metodolojik tartışmalarına sahne olmuştur. Bu tartışma neoklasik ekonominin galibiyetiyle sonuçlanmış, böylece neoklasik ekonomi 20.yüzyıla rakipsiz olarak girmiştir. İktisadın bir bilim olarak inşa sürecine ciddi katkılar sunan diğer bir isim, sosyolojinin inşasında da önemli rol oynayan Karl Marx'tır. Marx, iktisat henüz bir siyasal öğretiyken, kendi teorik analizlerini ve yöntemlerini İngiliz klasik iktisatçılarından beslenerek geliştirmiştir (Aron, 2004). Marx'ın geliştirdiği emek-değer, artı-değer, yabancılaşma ve sınıf yaklaşımları hem iktisat hem de sosyoloji içinde Marksist bir ekolün doğmasına yol açmıştır.

İktisatla kıyaslandığında en az onun kadar uzun bir geçmişe sahip olan sosyoloji, uzun bir *hazırlık çağı*ndan sonra bir bilim olarak rüştünü ispat edebilmiştir. Avrupa'da 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan büyük toplumsal değişimler, sosyolojiyi bir toplumsal sistem öğretisi olmaktan çıkarmış ve bilimleşme sürecinin içine sokmuştur. Emile Durkheim'ın *İntihar* (2002) adlı çalışması sosyolojinin psikoloji karşısında rüştünü ispat etmesini sağlamıştır. Durkheim diğer bir önemli çalışması *Toplumsal İş Bölümü*'nde (2006) ise Adam Smith'in piyasa mekanizmasıyla kurduğu toplumsal sistemi mercek altına almıştır. Durkheim bu çalışmasında Smith'in *görünmez el* kavramından farklı olarak, toplumsal sistemi organik ve mekanik dayanışma etrafında ele almış, iş bölümü arttıkça toplumdaki dayanışmanın sınırlarının ve derinliğinin genişleyeceğini iddia etmiştir. Bu noktada Durkheim'ın, Smith'in tam karşısında konumlandığı vurgulanmalıdır: Toplumsal iş bölümü Smith'in yorumunda (2015) modern kapitalizm için elzem olan, zenginliği arttıran bir faktörken; Durkehim sosyolojisinde ise modern kapitalizmin toplumda açtığı yaraları telafi edici bir görev yüklenir. Durkheim, çalışmalarıyla sosyolojinin bilim olarak inşa sürecini başlatırken, 20. yüzyıl başında Fransa'da sosyoloji kürsü başkanlığı elde ederek sosyolojinin akademik bir disiplin olmasını sağlamıştır.

Max Weber iktisadi olgularla en fazla ilgilenen sosyolog olmasına rağmen, çok uzun bir dönem boyunca iktisadın sınırlı ilgisine mazhar olabilmiştir. Weber, iktisadi hayatı tüm yönleriyle anlattığı iki ciltlik eseri *Ekonomi ve Toplum*'da (2012) bir toplumsal sistem içinde iktisadi olay ve olguların nasıl konumladığına, hangi yöntemle açıklanabileceğine dair derin analizler sunar. Alman düşünce geleneğinden devraldığı miras, Weber'i karşılaştırmalı analizlerle toplumları ve ekonomileri tartışmaya teşvik etmiştir. Weber'in mukayeseli çalışmalarında yürüttüğü tartışmalar, bir asır sonra, neoklasik iktisat içinde heterodoks bir yaklaşım olarak doğacak olan kurumsal iktisada değin iktisat içinde çok fazla yer bulamayacaktır.

Sosyolojinin klasik metinleri incelendiğinde, aralarındaki yaklaşım ve yöntem farklılıklara rağmen, ortak araştırma nesnesi üzerinde buluştuklarını söylemek mümkündür. İster Marx ve Durkheim, ister Weber olsun, sosyolojinin klasik isimleri Batı Avrupa'da yaşanan değişimin nedenleri ve yarattığı toplumsal sonuçlar üzerine odaklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında klasik sosyolojinin, iktisat içinde kabul görmese bile, iktisadi olgulara olan yoğun ilgisi ekonomiyi toplumsal gerçeklikten soyutlamadıklarının delilidir. Nitekim, ekonomi sosyolojisinin kurucu eserlerinin aynı zamanda sosyolojinin ilk bilimsel metinleri olması da tesadüfi değildir.

İktisadın Yükselişi: Sosyolojiyle Yollar Ayrılırken

20. yüzyıl boyunca iktisat ve diğer sosyal bilimler arasındaki ilişki, büyük oranda iktisadın nüfuz alanının genişlemesi şeklinde seyretmiştir. İktisat ve sosyal bilimler arasındaki ayrılığın başlangıcı, onun kullandığı soyut ve matematiksel yöntemle, yani neoklasik ekonominin varsayımlarıyla başladı. Ancak, bu ayrılığı sadece iktisadın yöntemi üzerinden değerlendirmek, iktisat ve sosyoloji arasındaki ilişkiyi tartışmada yeterli olmayacaktır. II. Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte Amerikan üniversitelerinin yükselişi, Amerika'daki örgüt kültürünün profesyonel iktisatçılara olan talebi arttırması ve son olarak iktisat ve matematik arasındaki ilişkinin daha da yoğunlaşması, bilimlerin *kraliçesi* olma iddiasıyla yolculuğuna başlayan sosyolojinin kendi alanında kalmasına neden oldu.

Tartışmanın bu kısmını derinleştirmeden evvel Amerikan akademisinde sosyoloji ve iktisadın kurumsallaşma serüvenine dikkat çekmek faydalı olacaktır. Amerika'da ilk iktisat bölümü 1871'de Harvard Üniversitesi bünyesinde kurulmuştur. Harvard iktisat bölümünü Yale Üniversitesinde 1872'de açılan iktisat bölümü takip etmiştir. Bu dönemde Amerika'da açılan iktisat bölümlerinin Avrupa'dakilere, özellikle Almanya'dakine yakın olduğunu söylemek mümkündür. Bunun en önemli sebebi, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Alman ve Amerikan akademileri arasındaki entelektüel alışveriştir (Collins, 2015; Uygur ve Erdoğdu, 2012). Alman ve Amerikan üniversiteleri arasındaki yoğun ilişki, Amerika'daki iktisat düşüncesini de etkilemiştir. Amerikalı iktisatçılar üzerindeki Alman etkisinin en fazla görüldüğü isimlerden biri

Simon Patten'dir. 19. Yüzyılın son çeyreğinde Amerika'daki etkili ekonomistlerden biri kabul edilen Patten, Almanya'da politik ekonomi eğitimi almış bir isimdir. Bunun yanında Patten Almanya'da aldığı bu eğitime uygun şekilde, dönemin İngiliz iktisatçıları arasında popüler olan faydacılığa, bireyin sosyal yönünü görmediği gerekçesiyle de eleştirel yaklaşmıştır (Patten, 1895, s. 120).

Amerikan akademisinde sosyolojinin serüveni ise Almanya ve Fransa'da olduğundan farklı bir seyir izler. İlk iktisat bölümünün kuruluşundan yaklaşık çeyrek asır sonra, 1892 senesinde, ilk sosyoloji bölümü Albion Small tarafından Chicago Üniversitesinde açılmıştır. Amerika'da erken dönem iktisat eğitiminde Alman ekolü etkili olurken, Amerikan sosyolojisinde Avrupa'nın etkisi sınırlı kalmıştır. Amerikan sosyolojisinin refaha olan ilgisi nedeniyle sosyologlar Avrupalı akranlarının yaptığı gibi çatışma, sınıf, tabakalaşma gibi konulara ilgi duymak yerine, sosyal psikolojiyle yakın ilişkiler geliştirmeyi tercih etmiştir (Collins, 2012, s.50).

Amerikan sosyolojisinin bu dönemde sahip olduğu gündemin, ekonomi sosyolojisinin bu sosyoloji geleneği içinde daha geç bir dönemde çıkmasına neden olduğu düşünülebilir. Bunun yanında Swedberg'in de vurguladığı üzere Amerika'da iktisatçıların sosyoloji karşısında takındığı ayrıştırıcı tutum, iki bilimin ortak bir zeminde buluşmasını engellemiştir (Swedberg, 1991, s.264). Sosyolojinin Amerika'daki serüveninde bu noktada iktisatçı ve sosyolog kimliğiyle Thorstein Veblen özel ilgiyi hak eder. Veblen, akranlarından farklı olarak ekonominin sosyal yanını vurgular. Ona göre ekonomi, toplumdan ayrık olmayan; sosyal kurumlara gömülü olan ve bu sebeple tam anlamıyla toplumsallığı barındıran bir alandır (Hodgson, 2004). Veblen bu yorumuyla Amerikan akademisi içinde iktisadı sosyolojiye yakın bir noktaya taşırken, kurumsalcı perspektifin ekonomideki ilk temsilcilerinden de biri olur.

II. Dünya Savaşı'na kadar Avrupa'da iktisat ve sosyoloji çalışmalarının Amerikan gündemine etki ettiği söylenebilir. İngiltere'de Cambridge, London School of Economics gibi üniversiteler kıtada hâlâ etkilidir. Ancak savaş sonrası süreçte bu iki bilimin gündemi Amerikan akademisindeki tartışmalara göre belirlenmiştir. Bunda, savaş döneminde Amerika'ya göç eden akademisyenlerin ve Amerikan üniversitelerinin sahip olduğu araştırma fonlarının etkisi büyüktür. Daha sonraları sosyoloji ve iktisadın Amerikan akademisi içindeki seyri ise bu iki bilimin bilimsel sınırlarını belirleyecektir.

Amerika'da iktisat eğitimi Chicago, Yale, Princeton ve Pennsylvania gibi üniversitelerde 19. yüzyıl sonunda başlamıştı. Harvard iktisat bölümü dışında, bu üniversitelerdeki iktisat eğitimleri büyük oranda matematiksel yöntemler öğretimine yönelikti (Mason, 1982). II. Dünya Savaşı'na değin iktisat düşüncesi büyük oranda Avrupa üniversite sistemi tarafından biçimlendirilirken, savaş sonrasında Harvard, MIT ve Princeton üniversiteleri iktisadın kaleleri hâline geldi. Amerikan üniversitelerinin dünya ölçeğinde sahip olduğu merkezi konum iktisadı da etkiledi. Bugün dahi Harvard,

MIT, Chicago üniversiteleri bünyesinde bulunan ekonomi bölümleri iktisat biliminin gündemini belirlemektedir. İktisat alanında etki faktörü en yüksek olan dergilerde yapılan indeks analizleri Harvard, MIT ve Chicago üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerin çalışmalarının, toplam çalışmaların %70'inden fazlasını oluşturduğunu göstermektedir (Kocher ve Sutter, 2001).

Savaş sonrası dönemde Amerikan akademisi sosyolojiye de cazip bir ortam sunmuştu. Bu dönemde sosyolojinin temel gündemini modernleşme tartışmaları ve yapısal-işlevselci yaklaşım işgal etti. Modernleşme teorileri savaş sonrası dönemde Amerika'nın dünya siyasetindeki konumunun sosyolojiye yansıması olarak düşünülebilir (Altun, 2017). Parçaların bütünden soyutlanarak ele alındığı, toplumsal analizlerin bireylere kadar indirgenmesi gerektiği postulatına dayanan yapısal-işlevselci yaklaşım ise bireylerden mürekkep olan toplumun birbiriyle uyumlu alt sistemlere sahip olduğu tezine dayanır. Parsons'un sosyoloji yorumunda zirveye ulaşan bu yaklaşımın soğuk savaş şartlarıyla beraber düşünüldüğünde, değişimden ziyade uyumu mercek altına alan, Amerikan toplumsal yapısını korumaya yönelik bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Bu dönemde Amerikan sosyolojisinin bu gündemi içinde ekonomi sosyolojisi ekseninde değerlendirilebilecek çalışmalar görmek mümkündür. Talcott Parsons'un Neil Smelser ile beraber kaleme aldığı hacimli çalışma Economy and Society, ekonomi sosyolojisinin Amerika'daki serüveninde önemli bir dönüm noktasıdır (Swedberg, 1991). Parsons ve Smelser ile sunduğu katkının dışında, bu dönemde Amerikan sosyoloji geleneği içinde endüstri sosyolojisi üzerine çalışmalar görmek de mümkündür. Elton Mayo'nun öncülüğünde başlayan bu akım Amerikan sosyolojisinde yer edinmeyi başarmış ve sosyolojinin ilgisini endüstri ilişkileri, endüstri psikolojisi gibi alanlara çekmeyi başarmıştır (Swedberg, 1991).

1929 Büyük Buhranı sonrası iktisadın sosyal bilimler içinde prestiji daha da artmıştır. Bunun en önemli nedeni neoklasik ekonominin varsayımları üzerinde geliştirilen teorilerin, matematiksel yöntemlerle desteklenmesidir. İktisatta matematiksel yaklaşımın önde savunucularından Paul Samuelson'a göre iktisatta matematik kullanımı, çözümü imkânsız olan problemleri dahi çözmeye yardım edecektir. Samuelson iktisatta matematiksel modellemeler kullanılması gerektiğine dair inancını "…işleri el değmemiş bir gölde balık tutmak kadar kolaylaştırır" sözleriyle dile getirmiştir (Samuelson, 1948, s. XV). Samuelson'un matematik ve iktisat arasındaki ilişkinin uyumuna olan inancı neoklasik ekonominin varsayımlarıyla açıklanabilir. Piyasada tam bilgi sahibi, tam rekabet şartlarında mübadele eden ve her türlü sosyal ilişkiden soyutlanan tarafların davranışları ve eylemleri matematiksel modellemelerle *laboratuvar* ortamında analiz edilebilmektedir. Matematiğin büyüsü dönemin iktisatçılarından sadece Samuelson'u etkilememiş, bugün iktisadın bilinen en yaygın tanımını yapan Lionel Robbins'i, iktisat bilimini bu bağlamda tanımlamaya itmiştir.

Daha evvel zikredildiği üzere Adam Smith'le beraber zenginliğin bilimi olarak ortaya çıkan iktisat, Robbins'le beraber *iktisadi bireyin* bilimi hâline gelmiştir. İktisadı sınırlı sayıda araç ile kıt kaynağa erişmenin bilimi olarak tanımlayan Robbins (1935, s. 16), iktisadi bireyin davranışını analize konu etmiştir. Robbins'in kararlarında rasyonel olan, çıkarını maksimize etmeye çabalayan iktisadi birey; yine soyut bir düzlemde inşa edilmiş piyasa mekanizması içinde mübadele etmektedir. 1982 Nobel Ekonomi Ödülü'nü kazanan Georg Stigler, yarım asır sonra bu gelişmeleri, *iktisat emperyalizminin sonuçları* olarak tanımlayacaktır. Zaten Stigler'e göre iktisadın diğer bilimlere nüfuz edebilmesinin en önemli nedeni, diğer sosyal bilimlerden farklı olarak, matematikle kurduğu yakın ilişkidir (1984, s. 312).

Bu yıllarda neoklasik iktisat matematikle kurduğu yoğun ilişki neticesinde sosyal bilimlere hızla nüfuz ederken, aynı dönemde aykırı bir ses olarak Joseph Schumpeter, iktisatta matematiksel modellemeler kullanımı karşısında takındığı dengeli tutumdan dolayı ilgiyi hak etmektedir. Schumpeter neoklasik ekonominin iktisadi davranışı analiz ederken kullandığı matematiksel yaklaşımın, bireylerin davranışını etkileyen *kurumlar* ile beraber ele alınması gerektiğini iddia etmiştir. Schumpeter'in önerdiği bu yaklaşım kendisinin de ifade ettiği üzere *ekonomi sosyolojisi*dir (Schumpeter, 1951, s. 287). Ancak Schumpeter gibi döneminin önemli bir iktisatçısının bu çağrısı karşılık bulmamış ve her iki bilim kendi sınırlarına çekilmek zorunda kalmıştır.

Karl Polanyi bu yıllarda iktisat ve sosyoloji arasındaki ilişki açısından önem arz eden diğer bir isimdir. Polanyi II. Dünya Savaşı yıllarında kaleme aldığı Büyük Dönüşüm (1986) adlı çalışmasında, piyasa ekonomisine sert eleştiriler getirir. Polanyi'nin yaklaşımında ekonomi ve toplum birbirinden ayrık alanlar olarak ele alınamaz. Neoklasik iktisadın toplumu ve ekonomiyi birbirinden ayrı yapılar olarak ele alması, iktisadi olguların toplumsal gerçekliğinden sıyrılması anlamına gelir ki Polanyi'ye göre bu iktisadi eyleme etki eden sosyal ilişkilerin dikkate alınmaması demektir. Bu iddiasını bir adım daha ileri götüren Polanyi için piyasa artık sosyal ilişkiler tarafından yönlendirilmeyen bir yerdir (Polanyi, 1971, s. 70).

Klasik sosyologların ilgisiyle ortaya çıkan ekonomi sosyolojisi, 1940'lardan itibaren uzun bir uykuya dalmıştır. Sosyologların ilgisi başka yönlere kaymış, iktisadi meselelere olan alakaları ise iktisadın manipülasyonlarına açık hâle gelmiştir. Daha evvel ifade edildiği üzere, iktisat ve sosyoloji arasındaki ayrılığın en önemli sebebi, iktisadın sahip olduğu metodolojik yaklaşımla ilgilidir. Ancak, iktisat ve sosyoloji arasındaki metodolojik farklılıklar bu ayrılığın izahını tam olarak açıklamaz. İktisatçılığın mesleki deneyimi de onu sadece sosyoloji karşısında değil, diğer sosyal bilimler arasında da önemli kılmıştır.

Savaş sonrası dönemde Amerika'nın kurduğu *liberal dünya düzeni* dünya ekonomisine yön veren pek çok ulusal ve uluslararası kuruluşun kurulmasını gerektirmiştir. Dünya Bankası, IMF gibi uluslararası kuruluşların yanında, Brookings

Institute ve National Bureau of Economic Research (NBER) gibi ekonomi politikaları araştırmalarına öncülük eden hükümet dışı organizasyonlar bir meslek olarak iktisatçılığın önem kazanmasını sağlamıştır. Tüm bunların yanında, Amerikan örgüt kültüründe şirket yöneticilerinin aldığı iktisat eğitimi, önemli iktisatçıların hükümete danışmanlık yapması gibi olanaklar, iktisadın sosyal bilimler arasında prestijli konumda olmasına neden olmuştur. Ayrıca Amerikan siyasetinin bir parçası olarak politika oluşturma süreçlerine etki etmek isteyen hükümet dışı organizasyonların varlığı iktisadın etki alanını genişletmesi için önemli fırsatlar sunmuştur. 20. Yüzyıl boyunca bir meslek olarak iktisatçılık, iktisadın alanını genişlettiği gibi sosyoloji karşısında oldukça katı bir tutum benimsemesine neden oldu. Bu tablo, iktisatçıları sosyolojinin Comte'un sınırlarına çıkmaması gerektiğine inandırmıştı (Furner, 1975).

19. yüzyıl ikinci yarısında Avrupa'da kurumsallaşan neoklasik ekonomi, 20. yüzyılın başında Amerikan akademisine taşınmıştır. Matematiksel modellerin iktisadın temeli hâline gelmesi, meslek olarak iktisatçılığın önem kazanması ve Amerikan sosyolojisinde yapısal-işlevselciliğin hâkimiyeti gibi nedenler iktisadı diğer sosyal bilimler arasında prestijli bir konuma çıkarmıştır. Sosyolojinin kendi sınırları içinde kalması; iktisadın sosyoloji, hukuk ve organizasyon çalışmaları üzerinde etkisini artırmıştır. Bu bilimler üzerinde iktisadın etkisi genişlerken, diğer yandan söz konusu alanların iktisat karşısındaki refleksleri farklı disiplinlerin doğmasına yol açmıştır. İktisadın sosyal bilimler üzerinde artan nüfuzu; kendi içinden heterodoks yaklaşımların doğmasını, ironik şekilde diğer bilimlerle kurduğu ilişkinin artmasını sağlamıştır.

Yollar Kesişirken: Ekonomi Sosyolojisi Uyanıyor

1929 Buhranını takip eden yıllarda, iktisat piyasalardaki çöküşün yaralarını hızla sardı. Keynes'in 1936'da yayımladığı Genel Teori, neoklasik ekonomi düşüncesinin başarısızlıklarını kabul etmekle beraber Büyük Buhran'ın reçetesini sunuyordu. 1940'ların sonlarından itibaren neoklasik ekonominin, matematik ve özellikle oyun teorisinin, iktisada tatbiki iktisat ve sosyal bilimler arasındaki mesafenin hızla açılmasına neden oldu. Söz gelişi Kenneth Arrow belirsizlik problemini iktisadın gündemini bu yıllarda taşımıştı (Arrow, 1959; 1963). Bireysel tercih, kamu malları, genel denge gibi neoklasik iktisadın temel konularının matematiksel modellerle analizi bu yıllarda yerleşmeye başlamıştı.[6] 1970'li yılların sonlarına değin iktisadın diğer bilimlerle kurduğu ilişki, neredeyse tamamen, iktisadın sınırlarının genişlemesi yönünde gelişti. Tarih, hukuk ve sosyoloji uzun bir dönem boyunca iktisatçıların ya hiç ilgisini çekmedi ya da var olan ilgi iktisadın metodolojisi içinde somutlaştırıldı. Tüm bu gelişmeler iktisadın kendisine tahkimatı kuvvetli bir kale inşa etmesine olanak tanımıştı. Ancak, paradoksal şekilde, iktisadın diğer bilimler üzerindeki yayılımı, sosyolojiyi iktisadi olgularla ilgilenmeye sevk etti. 1970'lerde iktisat diğer bilimlere

6 İktisadın matematikle kurduğu ilişkide kapsamlı bir tartışma için bkz. Weintraub (2002).

nüfuz etme hususunda altın çağını yaşarken, iktisatçılar farkında olmadan sosyolojiyi iktisadi olguları incelemeye davet ettiler. 1970'lerin piyasa başarısızlığı sosyologların iktisadın sahasına yeniden girmesindeki en büyük motivasyon oldu.

İktisadın diğer bilimler üzerindeki emelleri ilk olarak 1933'te dile getirilmişti. Matematiğin iktisatla yoğun ilişkiler kurup, neoklasik ekonominin Amerikan akademisinde kurumsallaşmasını tamamladığı bir dönemde, iktisatçı Ralph Souther *iktisadın emperyalizmi'*nden söz etmişti (Souter, 1933). Souter, iktisat emperyalizmi kavramıyla neoklasik ekonominin matematiksel modellerine sosyal bilimlerin uyarlanabileceğini iddia ediyordu. Bu dönemde iktisadın *emperyalist* tutkularına sosyolojiden ciddi eleştiriler yükseldi. Bu eleştirilerden en dikkat çekici olanlarından biri Talcott Parsons'un kaleminden çıkan ve dönemin etkili ekonomi dergilerinden biri olan *Quarterly Journal of Economics*'te 1934 senesinde yayımlandı. Parsons'a göre (1934, s. 512) iktisadın genişleyen etki alanının, *iktisat emperyalizmi'nin*, diğer bilimlere gelişme imkânı tanıdığı bir gerçekti; ancak iktisadın diğer bilimler üzerinde hâkimiyet kurarak, sosyal bilimlerin ele aldıkları olguları iktisadın kalıplarına göre açıklamak zorunda bırakacağı da kuvvetle muhtemeldi. Parsons'un bu öngörüsü 1970'lerde gerçekleşti. İktisadın hukuk ve sosyoloji ile kurduğu ilişki, kapılarını diğer bilimlere açması açısından olumlu bir gelişmeyken, ele alınan konular iktisadın sınırları içinde analiz edildi.

Bu noktada iktisadın sosyoloji üzerinde nasıl hâkimiyet kurduğu, kendi alanını nasıl genişlettiği soruları önem kazanır. İktisadın hukuk ve sosyolojiyle kurduğu ilişkinin de bir yansıması olarak kabul edilebilecek olan *yeni kurumsal iktisat*, iktisadın hukuk üzerinde artan etkisini göstermede cömert davranan bir disiplindir. Ronald Coase'un *işlem maliyeti* kuramıyla yolculuğuna başlayan yeni kurumsal iktisat, iktisadın içinden yükselen heterodoks bir yaklaşımdır. Coase'un temel argümanı piyasa işlemlerinde yapılan kontratların vergi ve diğer bir takım resmî/formel maliyet kalemleri dışında görünmeyen maliyet kalemleri barındırdığıdır. Biraz daha açmak gerekirse Coase, neoklasik iktisadın varsayımlarının doğal sonucu olan sözleşmelerin sadece dışsal maliyet kalemleri barındırmadığı; aksine, kontratların görünmeyen maliyet kalemleri barındırdığı için firmaların doğduğunu iddia eder (Coase, 1937). Coase'un yaklaşımında firmalar, işlem maliyetini minimize etmek ve verimliliği arttırmak için vücut bulan organizasyonlardır.

Coase'dan evvel Richard Commons ve Thorstein Veblen gibi önemli iktisatçılar, kurumların iktisadi analize dahil edilmeden bireysel eylem ve tercihlerin anlaşılmasının mümkün olamayacağını iddia etmişlerdi. Ancak iktisatçılar arasında matematiksel yöntemlere olan ilginin artması, erken dönemde yükselen bu eleştirilerin etkisini sınırlamıştır. 1972 Nobel Ekonomi Ödülü sahibi Kenneth Arrow'a göre üyelerinin arasında Commons ve Veblen gibi önemli isimler olmasına rağmen, *eski kurumsalcıların* etkili olamamasının nedeni iktisat teorisini yeni kurumsalcıların yaptığı klasik

problemlere uygulayamamış olmalarıdır (1987, s. 734). Coase'un kontratlardan hareketle yaptığı çalışması, iktisadın hukuk üzerinde nüfuz edici etkisini gösterir. Kaldı ki, daha sonraki dönemde iktisat ve hukuk ilişkisi yeni kurumsal iktisat alanında yapılan çalışmalar ve anayasal iktisadın gündeme gelmesiyle daha da yoğunlaşacaktır.

Yeni kurumsal iktisadın bir diğer önemli figürü Oliver Williamson, hocası Coase'un işlem maliyeti kuramı üzerinde çalışmaya devam eder. Williamson, yeni kurumsal iktisadı bir adım daha ileri götürerek, firmaların yaptıkları kontratlar sayesinde piyasada öngörü sahibi olabildikleri iddia eder. Daha açık bir ifadeyle, Williamson işlem maliyetini daha mikro düzeyde ve uzun dönemli bir inceleme nesnesi olarak ele alır (Williamson, 1981). Yeni kurumsal iktisadın 1970'lere damga vuran bu iki temsilcisi, neoklasik iktisadın içinden teorik argümanlarını geliştirmiştir. İşlem maliyeti kuramı, iktisadın içinden yükselen aykırı sesler olmakla beraber, ekonomik teorinin sosyolojinin temel inceleme alanlarından biri olan kurum kavramına başarılı bir uygulamasıdır.

Coase ve Williamson'dan farklı olarak Douglas North, yeni kurumsal iktisatta ismi zikredilmesi gereken önemli bir diğer figürdür. North, Batı Avrupa'daki kurumsal değişimlerin kapitalizmi nasıl doğurduğu ve beslediği sorunsalına odaklanır. Ona göre kurumsal farklılıklar ekonomilerin yükselişi ve düşüşünün temel nedenidir (North, 1981). North, toplumları karşılaştırmalı olarak analiz etmesi ve tarihsel verilere önem vermesiyle diğer kurumsalcılardan ayrıldığı gibi bu yönüyle Max Weber'e yaklaşır. Bu bağlamda Douglas North, iktisat ve sosyolojinin sınırlarını yakınlaştıran bir isimdir.

North'u kurumsal iktisatçılar arasında farklı, sosyoloji açısından ise önem kılan diğer bir özelliği ise kurumlara bakışıdır. Coase ve Williamson için kurum formel yapıları ifade ederken, North kurum kavramının sınırlarının genişlemesi gerektiğini düşünür. Ona göre bir toplum sadece hukuk, özel mülkiyet, sözleşmeler gibi formel kurumlardan ibaret değildir; aksine tabular, inançlar, dogmalar, din ve diğer toplumsal kodlar da informel kurumlar olarak toplumsal sistem içinde yer almaktadır (North, 1991, s. 97). North'un yaklaşımı informel kurumların iktisadın gündemine girmesine neden olmuştur. Ancak, iktisat uzun bir süre informel kurumların ölçülemeyeceği gerekçesiyle onları görmezden gelmiştir. North'un gündeme getirdiği, buna rağmen üzerinde yeterince durmadığı informel kurumlar, nihayet çok sonları Avner Greif tarafından mercek altına alınacaktır (Greif, 2006).

Yeni kurumsal iktisadın yükselişte olduğu bu dönemde, Amerikan sosyolojisinde mikro-makro seviyede analizler tartışılmaya başlanmıştı. 1950'lerden itibaren Parsons sosyolojisinin etkisi azalmaya başlamış, birey ve toplumun yeni teorik açıklamalara tabi tutulmasının gerekliliğine olan inanç artmıştı. Bu yıllarda Parsons'a ilk radikal eleştiri George Homans'tan geldi. Homans'a göre Parsons'un toplumsal sistemi onun zihninde canlandırdığı soyut analizlerden ibaretti. Homans bu sebeple bireyin gündelik hayatına odaklanılması gerektiğine inanıyordu, yaptığı araştırmalar bireylerin formel

kuralları takip etmekten ziyade informel kuralları takip etmeye yatkın olduklarını göstermişti (Homans 1950, 1961). Bu tartışmalar sosyoloji içinde *kurum* ve *gerçeklik* tartışmalarının yeniden alevlenmesine sebebiyet verdi. Sosyoloji içinde kurum tartışması Harold Garfinkel öncülüğünde, etnometodoloji alanının genişlemesine neden olurken; gerçeklik, daha çok bilgi sosyolojisi ekseninden Peter Berger ve Thomas Luckman öncülüğünde sosyoloji gündemine girdi. Her iki yaklaşım da ne toplumu yüceltiyor ne de toplumu bireye indiriyordu.

Garfinkel sosyolojinin uzun bir dönem boyunca görmezden geldiği gündelik pratik ve ilişkilerin toplumsal hayatı nasıl etkilediğine odaklandı. Gündelik ilişkiler, söylem, beden dili gibi öznel olan şeylerin toplumsal sistemin bir yansıması olduğunu iddia etmişti (Garfinkel, 2015). Benzer şekilde, Berger ve Luckman, toplum ve bireyi ayırmadan; bireye toplumun inşa sürecinde rol veren bir yaklaşımı benimsiyordu (Berger ve Luckman, 2018). Bu yorumun bir adım ötesi yazarları, kaçınılmaz şekilde, bireyin eylemini tarihsel ve kurumsal faktörlerin biçimlendirdiğini düşünmeye sevk etmişti. Böylece kurum kavramı sosyolojinin gündemine -etkisi bugün dahi sürmekte olan- bir tartışmayla tekrar girdi. Ancak kurumsal analizler sosyolojinin ajandasında önemli bir yer işgal etmek için 1980'li yıların ortasına dek beklemek zorunda kalacaktı. Bu tartışmayı derinleştirmek, iktisatçılar ve sosyologların kurum kavramı üzerinde yürüttüğü tartışmaların üretkenliğine delil sunacaktır.

Daha evvel Lionel Robbins tarafından yapılan ve bugün iktisadın en yaygın tanımlarından biri olarak kullanılan, kıt kaynak-sınırlı araçlar ilişkisinden bahsetmiştik. Robbins'in yaklaşımı neoklasik ekonominin bireyin tam bilgi sahibi ve rasyonel olduğu varsayımının, matematiksel yöntemlerle izahına da olanak tanımaktaydı. Sosyoloji ve iktisat içinde yükselen kurum tartışmalarıyla beraber rasyonalite farklı bağlamlarda gündeme gelmeye başladı. Rasyonel (faydacı) gelenek Batı düşüncesinde uzun köklerine rağmen, uzun bir uyku dönemi yaşamıştı. Rasyonalite tartışmaları 1960'lardan itibaren tekrar iktisadın gündemine girdi.

Eğer iktisadi davranış formel ya da informel kurumlar tarafından sınırlanıyorsa, o hâlde birey nasıl rasyonel olabilir? Veyahut yeni bir rasyonalite tanımına ihtiyaç var mıdır? 1978 Nobel Ekonomi Ödülü sahibi Herbert Simon'a göre eylem fail tarafından ne kadar rasyonel amaçlar güdülerek yapılırsa yapılsın, rasyonalitenin kendisi bizatihi sınırlı olabilir (Simon, 1957, s. xxiv). Simon'ın rasyonalite hakkındaki çalışmaları organizasyon teorisi ve kurumsal iktisada ilham verdiği kadar, ekonomi sosyolojisi için de önem arz eder. Analizlerini örgüt teorileri ile birleştiren Simon, bir organizasyonun ne kadar verimli ya da ekonomik olabileceğinin sınırlarını tartışır. Örgüt teorisinin önemli isimlerinden biri olan James March ile vardığı sonuç çağını aşmış görünmektedir; yöneticiler örgütün kapasitesini bildiğinden onu maksimize etmez ve var olan ile *yetinmek* zorunda kalır (March and Simon, 1958).

1960'lı yıllarda rasyonalite tartışmalarında önemli olan bir diğer isim Mancur Olson'dur. Olson rasyonalitenin sınırlarını doğrudan gündemine almak yerine, bireyi teorisinin merkezine alır. Ona göre bireyin tekil hâldeyken aldığı kararlar ile grup içinde aldığı kararlar farklılık gösterebilir. Rasyonel birey, devletin sağladığı kamusal mallara bedel ödemek istemez ve bedel ödemeden de çoğu zaman bu malları elde edebilir. Bu kaçınma ilk bakışta en hafif anlamda etik bir problem olarak görülebilecekken, Olson'un analizinde bu (suç) bir tür rasyonalitedir. Olson'un teorisinde bu rasyonalitenin adı *beleşçi yolcu*'dur (free-rider) (Olson, 1965). Rasyonalitenin iktisadın gündemine girmesi, sosyoloji ve iktisadı birbirine yakınlaştırmıştır. Sosyoloji açısından ironik olansa, iktisat-sosyoloji yakınlaşmasının piyasa üzerinde gerçekleşmesidir.

Piyasa'nın sosyologlar tarafından keşfine geçmeden evvel, bir iktisatçının, Gary Becker'ın çalışmalarına değinmek, sosyoloji-iktisat yakınlaşmasını daha da somutlaştırmaya yardımcı olacaktır. 1992 senesinde Nobel Ekonomi Ödülü'nü alan Becker evlilik, suç, flört, beşerî sermeye gibi sosyolojinin doğrudan ilgi alanını teşkil eden konulara yoğunlaşmıştır. Bu konular üzerindeki önemli çalışmalarını 1960-1980 yılları arasında veren Becker iktisat ve sosyolojinin sınırlarını en çok yakınlaştıran isimlerden biri olarak karşımıza çıkar. Ancak burada bir şerh düşülmesi gerekir: Becker'ın sosyolojik meselelere olan ilgisi iktisadın sosyoloji üzerindeki alanını genişletmiştir. Zira, Becker mikro ekonomik yaklaşımların sosyolojik meselelere başarılı bir uygulayıcısıdır.

Bu iddianın en önemli kanıtlarından biri Gary Becker'ın 1964'te yayımladığı Beşerî Sermaye (*Human Capital*) adlı çalışmasıdır. Becker bu çalışmasında mikro ekonominin faydacı yorumunu beşerî sermayeye uygulamış ve bireylerin eğitim düzeyi arttıkça daha fazla eğitim almak için yatırım yaptıklarını tespit etmiştir. Becker'ın karmaşık bir veri seti kullanarak yaptığı araştırmalara göre eğitim ve fayda arasındaki pozitif korelasyon, bireyleri eğitime yatırım yapmaya teşvik etmektedir. Gary Becker'ın beşerî sermaye üzerindeki çalışmaları, sosyologların eğitimin iş hayatı üzerindeki etkilerine yönelmesine neden olurken; ekonomistleri işgücü piyasalarında beşerî sermaye faktörünü incelemeye sevk etmiştir (Coleman, 1993, s. 171).

Rasyonalitenin yeniden tartışmaya açıldığı dönemde eserlerini veren Becker'ı sosyoloji açısından önemli kılan diğer bir husus suç ve cezanın *alternatif maliyetini* tartıştığı bir çalışmasında, suçu kriminolojinin iddia ettiği gibi dışsal ve toplumsal faktörlerle değil; aksine, rasyonel bir eylem olarak ele almasıdır. Becker'a göre birey suç ve ceza arasında alternatif maliyet hesabı yapabilir, alternatif maliyete katlanmayı göze alırsa suç işleyebilir (Becker, 1968). Bu çalışmasıyla Becker, suç sosyolojisi tartışmalarının sosyoloji içinde canlanmasını sağlarken, diğer yandan iktisadın etki alanını sosyoloji ve kriminoloji üzerinde genişletmeye devam eder. Dönemin rasyonalite

tartışmalarını mikro ekonomik teoride en iyi kullanan ismi olan Becker, suçun faydacı analizini yaptığı gibi aile kurumunu da rasyonel temelde ele alır. Becker'a göre aile, bireylerin evlilikten bekledikleri ve elde ettikleri arasında bir yerde konumlanır. Diğer bir ifadeyle, bireyler evlilik öncesi duruma göre evlilikle beraber kendi durumlarında iyileşme beklerlerse evlilik kurumuna adım atarlar. Hatta Becker iddiasını bir adım öteye taşır ve bir *piyasa olarak flört* ne kadar derinleşirse, evlilikten beklentilerin de o derece maksimize olacağını iddia eder (Becker, 1991).

1980'li yıllarda iktisadın toplumsal meselelere olan ilgisini yine *piyasa* içinde tutup, neoklasik ekonominin temellerinde analiz etmesine karşın; sosyologların iktisadın alanına girerek daha cüretkâr bir tavır aldığını söylemek mümkün. 1980'li yıllarda sosyolojinin piyasa mekanizmasına olan ilgisinin en güzide örneklerinden biri Harrison White'dır. Neoklasik ekonominin atomize birey (aktör) varsayımı karşısında White, piyasadaki üreticilerin atomize olmadığını; aksine, birbirlerinin üretim ve fiyat politikalarını gözlemlediklerini tespit etmiştir (White, 1981). White'ın yaklaşımında piyasadaki aktörler birbirini yakından izler ve gerektiğinde firmalar taklitten kaçınmaz. Kısacası Harrison White, piyasaları soyut düzlemden alıp, gerçek hayata göre formüle eder. White ile beraber atomize aktörlerin bulunduğu piyasa yerini *üretici ağlar*'a bırakmıştır. White'ın bu katkısı, yeni ekonomi sosyolojisi içinde *sosyal ağlar* yaklaşımının temelini oluşturacaktır.

İktisat ve sosyolojinin klasik sosyologlardan itibaren piyasa üzerinde yeniden buluşması neredeyse bir asırlık sürede gerçekleşmiştir. Harrison White'ın çalışmaları sosyolojinin iktisadi olgulara geri dönmesini sağlarken, sosyoloji kısa süre içinde ilgisini firma davranışları, sosyal ağlar, kurumlar gibi alanlara yöneltecektir. Yukarıda ifade edilen kurum ve rasyonalite tartışmaları bu bağlamda değerlendirilmelidir. Sosyolojinin bu tartışmalar ekseninden iktisatla yakınlaştığı konu kurumlarken, ilginç şekilde sosyolojide kurumsal analizler ilk olarak organizasyon teorisi alanında vücut bulmuştur. Bu durum iktisadın sosyoloji üzerindeki etkisinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Yukarıda ifade edildiği üzere Ronald Coase'un işlem maliyeti kuramına göre organizasyonlar iktisadi aktivitede verimlilik ve kârlılığı arttırmak için kurulmuştur. Kurumsal iktisatçıların piyasaya olan ilgisi, organizasyon çalışmalarının uzun yıllar gölgede kalmasına sebep olmuştu. Joseph Stiglitz'in ifadesiyle iktisat, organizasyonları o kadar çok görmezden gelmişti ki, bu alan işletme bölümlerine ve hatta "*daha kötüsü*" sosyologlara bırakılmıştı (Stiglitz, 1991, s. 15). Sosyologlar ekonomi sosyolojisinin uykuda olduğu, iktisadın sosyolojiye nüfuz ettiği bu dönem boyunca, endüstri sosyolojisi ve örgüt çalışmalarına odaklanırken; 1980 sonlarından itibaren organizasyonel değişim, firma birleşmeleri, monopoller gibi doğrudan piyasayla alakalı konuları çalışmaya başladılar. Sosyologların endüstri sosyolojisiyle ilgilendikleri

dönemde iktisatçılar için odak noktası ise endüstri çalışmalarından ziyade iş gücü piyasalarıydı. Bu yıllarda iktisadın iş gücü piyasalarındaki yoğun çalışmalarının yanında sosyologların ürettiği ampirik çalışmaların iktisadın bulgularını desteklediği de ayrıca ifade edilmelidir (Baron & Hannan, 1994, s. 1125).

İktisat ve sosyolojinin organizasyon çalışmaları üzerindeki iş birliği, sosyolojiye geniş bir alanı tartışma imkânı vermiştir. 1980'ler boyunca organizasyon alanında çalışmalarını yürüten bir grup sosyolog organizasyon içinde karar alma süreçleri ve rekabetçi piyasada firmaların politikalarına odaklanmıştı. Geleneksel organizasyon teorisinde verimlilik önemliyken, bu yeni yaklaşım organizasyonlar için verimliliğin değil, meşruiyet kaygısının ön planda olduğunu iddia etti. Bu alanda yapılan ilk çalışmalar değişimin hızlı olduğu dünyada karar alma süreçlerinde bilişsel sınırlar ve dışsal değişkenlerin önemli olduğunu vurgular. Biraz daha açmak gerekirse, organizasyonun karar alıcıları bilişsel sınırların limitini bilmek zorunda olmakla beraber, dışsal değişkenleri hesaba katarak geliştirdikleri politikaların prosedürlere uygun olmasını arzularlar (Cohen, March, and Olson, 1972). Zira organizasyonlar, *meşru* alanın dışına çıkamaz, bu sebeple verimlilik için uygulanan politikalar ne denli rasyonel olursa olsun, meşruiyete sahip olmak zorundadır.

Organizasyon tartışmalarında meşruiyetin gündeme gelmesi, rasyonalitenin bu eksende tartışılmasına; *sınırlı rasyonalite tartışmasının* başlamasına neden olmuştur. Tam da burada sosyolojide ve organizasyon teorisinde yeni kurumsalcılık inşa olmaya başlar. Kurumsalcı yaklaşım organizasyonların *kanıksanmış örüntünün -verili olan ritüel, kurallar, rutinler, pratikler- kültürel olarak yansıması* olduğunu iddia eder (Meyer and Rowan, 1977). Organizasyonların sosyal yapılar olarak ele alınması, organizasyonların verimlilik dışında kaygılarının olması anlamına gelir ki, bu noktada sosyoloji iktisattan keskin çizgilerle ayrılır. Sosyologlar organizasyonların ihtiyaçlarına göre rutinler, pratikler oluşturduğunu; bunların organizasyonların gerçekte yaptıkları aktivitelerden bağımsız olmayıp, aksine birbiriyle ilintili olduğunu iddia ederler. Bu açıdan bakıldığında organizasyon verimlilik kurallarına göre inşa edilmiş ve katı kuralları olan bir yapı olmayıp; bünyesinde bulundurduğu yapılar ve aktiviteler arasında sembolik ilişki bulunan, yüksek oranda sosyalleşme içeren yapılar olarak karşımıza çıkar (DiMaggio and Powell, 1991).

Organizasyonların sosyal olarak inşa olmuş yapılar olarak tasavvuru, sosyolojiye iktisadi olguları analizde formel kurum ve yapıları dikkate aldığı kadar, informel yapı ve kurumları da dikkate alma olanağı tanımıştır. Bu aşamadan itibaren kültür, din, tarihsel kodlar, ritüeller gibi iktisadın kabul ettiği, ancak analizini mümkün görmeyip geri planda tuttuğu değişkenler sosyolojinin araştırma konuları arasında yerini almaya başlamıştır. Organizasyon teorisinde başlayan sosyolojik kurumsalcılık, zamanla iktisadı etkilemiştir. Bu iddianın en önemli kanıtı kurumsal iktisatçıların informel

kurumları analizlerine dahil etmesidir. Avner Greif, Douglas North'un kabul edip analizlerine dahil etmediği informel kurumları, oyun teorisi yaklaşımıyla incelemiştir (Greif, 2006).

Organizasyonların sosyal bir yapı olarak inşası, sosyolojiye firma davranışları, bürokrasi, organizasyon sistemleri gibi pek çok alanda söz söyleme hakkı tanıdı. Richard Whitley'in Asya ülkelerindeki firma davranışlarını, firmaların doğdukları toplumsal bağlam içinde ele alıp analiz etmesi (Whitley, 2008); bir diğer araştırmacı Nicolas Biggart'ın rasyonalitenin evrenselliğini reddedip onu sosyal inşa sürecinin bir sonucu olarak ele alması (Biggart, 1991) sosyolojide kurumsalcı yaklaşımların ilgi çekici örnekleri arasında yer alır. Sosyolojinin organizasyon teorisine olan ilgisi ve yeni kurumsalcı yaklaşımın rasyonalite ve organizasyonu sosyal olarak inşanın bir sonucu olarak görmesi, neoklasik ekonomiye doğrudan bir eleştiri olma özelliği gösterir: yeni kurumsalcı yaklaşım *pür*, her yerde *benzer* olan rasyonel iktisadi düşünceyi reddeder.

Daha evvel iktisatçılar ile sosyologların *piyasa*'yı buluşma noktası olarak seçtikleri ifade edilmişti. İktisat ve sosyolojinin birbirlerine en yaklaştığı nokta olan ekonomi sosyolojisi, bu buluşma noktasında filizlenmiştir. Harison White'ın öğrencisi Mark Granovetter, hocasının analizlerini daha da derinleştirerek, piyasa mekanizmasının toplumdan ayrık bir alan olarak ele alınamayacağını iddia etmiştir. Polanyi'nin (1986) izinden giderek iktisadi olguları toplumsal sistem içinde konumlandıran Granovetter'a göre bireyler ne tam bilgi sahibidir ne de atomizedir; piyasada aktörler arasında sanılandan daha yoğun bir bilgi alışverişi vardır (Granovetter, 1985). Granovetter'a göre piyasanın derinlemesine analizi onu ancak *sosyal bir kurum* olarak ele almakla mümkündür ki, bu noktada yeni bir disiplinin varlığı gereklidir. Bu disiplin *yeni ekonomi sosyolojisidir.* Granovetter'ın çağrısı kısa sürede sosyoloji içinde yankı bulmuştur. Yeni ekonomi sosyolojisi içindeki erken dönem çalışmaları sosyal ağlar analizlerine odaklanırken, bu disiplin hızla sınırlarını genişletmiştir. Bugün yeni ekonomi sosyolojisi sosyal ağlar, kurumlar, politika oluşturma süreçleri, firma davranışı gibi pek çok alana çalışmalarını yoğunlaştırmıştır.

1980'li yıllardan itibaren iktisat ve sosyoloji arasında başlayan yoğun ilişki; iktisat cephesinde kurumsal iktisatta, sosyoloji cephesinde ise yeni ekonomi sosyolojisinde karşılık bulmuştur. Sosyolojinin iktisadi olgulara olan ilgisi yeni ekonomi sosyolojisiyle tekrardan canlanmıştır. Sosyolojinin neoklasik ekonomiye olan ilgisi artmış, iktisadi olgular sosyolojinin doğrudan inceleme nesnesi hâline gelmiştir. İktisat açısından yeni ekonomi sosyolojisinin özellikle piyasa ve firma davranışları konusunda yürütülen tartışmalarda önemli olduğu söylenebilir. Piyasanın toplumdan ayrık bir alan olarak tasavvur edilemeyeceği ve organizasyonların sosyal yapılar olarak doğduğu savı, iktisadın -özellikle kurumsal iktisadın- mesafeli de olsa ilgisini çekmiş görünmektedir.

Sonuç

İktisadın bilimselleşme serüvenine sosyal bilimlerin diğer alanlarına nazaran daha erken bir dönemde başlaması onun sosyal bilimler arasında avantajlı bir konum elde etmesine olanak vermiştir. İktisadın elde ettiği bu avantaj kısa süre içinde hem akademiye hem de piyasa ve devlete ürettiği pratik bilgi sayesinde prestije dönüşmüştür. Bunun yanında bilimselleşmenin gereği olarak iktisadın benimsediği metodoloji uzun bir müddet boyunca iktisadın sosyal bilimlerin diğer alanlarıyla sınırlı bir ilişki geliştirmesine neden olmuştur.

İktisada nazaran daha geç bir dönemde ortaya çıkan ve bilimsel olarak kurumsallaşmasını geç vakitte tamamlayan sosyoloji, ilk sosyologların iktisadi olgulara olan yoğun ilgisine rağmen, iktisatçıların uzun bir dönem boyunca ilgisinden uzak kalmıştır. Bugün dahi ekonomistlerin sınırlı düzeyde ilgisine mazhar olan sosyolojinin, diğer bilimlerle olan ilişkisi, ilk olarak kendi rüştünü psikoloji karşısında ispat etmek olmuştur. Her ne kadar Marx, Durkheim ve Weber gibi klasik isimler; ardından Polanyi ve Schumpeter gibi ekonomistler iktisadi olgulara sosyolojik yorum getirmiş olsalar bile sosyoloji ve iktisat arasındaki mesafenin temel nedeni her iki bilimin toplumsal ve iktisadi olgular karşısında aldıkları metodolojik pozisyonun bir sonucudur.

İki bilim arasındaki metodolojik farklılığın ötesinde, Amerikan akademisinde Parsons sosyolojisinin bir sonucu olarak, sosyologların ekonomin alanına müdahil olmadığı bir dönem yaşanması ve bu yıllarda iktisadın sosyolojisi karşısında daha güçlenmesine neden olmuştur. 1980'li yıllara değin iktisat sosyoloji ve hukuk başta olmak üzere diğer bilimler üzerinde nüfuzunu hızla arttırmıştır. 1970'li yıllar iktisadın sosyal bilimlerin diğer alanları üzerindeki etkisinin zirve yaptığı bir dönemdir. Bu dönemde iktisatçıların kaleme aldığı pek çok çalışma bir yandan iktisadın metodolojisini sosyal bilimlere, bilhassa sosyolojiye uygulama fırsatı verirken; sosyolojinin iktisat karşısındaki tepkileri sosyologların neoklasik ekonomiye olan ilgisinin artmasına neden olmuştur.

1970'ler boyunca iktisat sosyolojinin alanına nüfuz ederken, aynı şekilde sosyoloji iktisat karşısında karşı atağa geçerek onun ilgi alanındaki problemlere sosyolojinin penceresinden bakmaya çalışmıştır. İki bilim arasında piyasa üzerinde gerçekleşen buluşma, sosyolojinin hızla iktisadın alanına girmesine olanak vermiş, bu yıllarda sosyoloji organizasyonların analizine yönelik teorik yaklaşımlar geliştirmiştir. Tüm bu gelişmelerde hem iktisat hem de sosyolojinin gündemine uzun bir ara sonra tekrar gelen rasyonalite tartışmalarının etkisi büyüktür. Rasyonalite tartışmaları iktisadın gündemine toplumu sokarken, sosyolojinin gündemine bireyi getirmiştir.

1960'ların ortasından itibaren rasyonalite özelinde başlayan tartışmaların bir sonucu olarak ekonomi sosyolojisi daldığı uzun uykudan 1980'lerin ortasında uyanmıştır. Yeni ekonomi sosyolojisi olarak adlandırılan bu alt disiplin, sosyologların neoklasik

ekonomiye olan ilgilerinin artmasına, iktisat metodolojisinin imkânlarından yararlanmasına olanak vermiştir. İktisat ve sosyolojinin birbirine en yakın olduğu nokta olan yeni ekonomi sosyolojisinin iktisat içinde gördüğü kabul her geçen gün artmaktadır. İktisat içindeki heterodoks akımlardan biri olan yeni kurumsal iktisat, yeni ekonomi sosyolojisinin getirdiği eleştirileri yakından takip etmektedir. Yeni ekonomi sosyolojisi iktisat ve sosyolojiye kendi bilimsel alanlarını koruyarak iş birliği yapma imkânı tanımaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.
Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

Akos, R.T. (2002). Economic sociology in Europe: Hungary. *Economic Sociology: European Electronic Newsletter*, *3*, 32–39.

Altun, F. (2017). Modernleşme kuramı. İstanbul: İnsan Yayınları

Aron, R. (2004). *Sosyolojik düşüncenin evreleri* (K. Alemdar, Çev.). Ankara: Bilgi Yayınevi.

Arrow, K. J. (1959). Functions of a theory of behavior under uncertainty. *Metroeconomica*, *11*, 12–20.

Arrow, K. J. (1963). Uncertanity and the welfare economics of medical care. *The American Economic Review*, *50*(5), 141–149.

Arrow, K. J. (1987). Reflections on the essays. In George Feinel (Ed.), *Arrow and the foundations of the theory of economic policy* (pp. 727–734). New York, NY: New York University Press.

Baron, J. N., & Hannan, M. T. (1994). The impact of economics on contemporary sociology. *Journal of Economic Literature*, *32*(3), 1111–1146.

Becker, G. (1964). *Human capital: A theoretical and emprical analysis, with special reference to education*. New York, NY: Columbia University Press.

Becker, G. (1968). Crime and punishment: An economic approach. *Journal of Politial Economy*, *76*, 169–217.

Becker, G. (1991). *A treatise on the family*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Berger, P. ve Luckman, T. (2018). *Gerçekliğin sosyal inşası: Bir bilgi sosyolojisi incelemesi* (V. Saygın Öğütle, Çev.). Ankara: Atıf Yayıncılık.

Biggart, N. (1991). Explaining asian economic organizations: Toward a weberian institutional perspective. *Theory and Society*, *20*, 199–232.

Coase, R. (1937). The nature of the firm. *Economica,* 4, 386–405.

Cohen, M. D., March, J. G., & Olson, J. (1972). A garbage can model of organizational choice. *Administrative Science of Quarterly*, *17*(2). 1–24.

Coleman, J. S. (1993). The impact of gary becker on sociology. *Acta Sociologica*, *36*(3), 169–178.

Collins, R. (2015). *Sosyolojide dört ana gelenek* (Ü. Tatlıcan, Çev.). Bursa: Sentez Yayıncılık.

DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1991). Introduction. In Walter W. Powell and Paul J. DiMaggio (Eds.), *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.

Durkheim, E. (2002). *İntihar* (Ö. Ozankaya, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.

Durkheim, E. (2006). *Toplumsal iş bölümü* (Ö. Ozankaya, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.

Ellickson, R. C. (1994). *Order without law: How neighbours settle disputes*. Boston, MA: Harvard University Press.

Fourcade, M. (2009). *Economists and societies: Discipline and profession in the United States, Britain, and France, 1890s to 1990s*. New Jersey, NJ: Princeton University Press.

Furner, M. O. (1975). *Advocacy & objectivity: A crisis in the professionalization of American social sciences,1865-1905*. Lexington, KY: University Press of Kentucky.

Garfinkel, H. (2015). *Etnomedolojide araştırmalar* (Ü. Tatlıcan, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları

Greif, A. (2006). *Institutions and the path to the modern economy: Lessons from medieval trade*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Granovetter, M. (1985). Economic action and social structure: The problem of embeddedness. *American Journal of Sociology*, *91*, 481–510.

Granovetter, M. (1995). *Gettin a job: A study of contantcs and carreers*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.

Grimmer-Solem, E. (2003). *The rise of historical economics and social reform in Germany 1864-1894*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Hirshleifer, J. (1985). The expanding domain of economics. *The American Economic Review*, *75*, 53–68.

Hodgson, G. M. (2004). *The evolution of institutional economics: Agency,structure, and Darwinism in American institutionalism*. London and New York: Routledge.

Homans, G. (1950). *The human group*. New York, NY: Harcourt.

Homans, G. (1961). *Social behavior: Its elemantary forms*. New York, NY: Harcourt.

Kocher, M., & Sutter, M. (2001). The institutional concentration of authors in top journals of economics during the last two decades. *Economic Journal, 110*(2), 387–405.

List, F. (1856). *The national system of political economy* (G. A. Matile, Trans.). Philadelphia, PA: J.B. Lippincott&Co.

March, J., & Simon, H. (1958). *Organizations*. New York, NY: Wiley.

Mason, E. S. (1982). The Harvard department of economics from beginning to World War II. *The Quarterly Journal of Economics*, *97*(3), 383–433.

Meyer, R. W., & Rowan, B. (1977). Institutional organizations: Formal structure as myth and ceremony. *American Journal of Sociology*, *83*(2), 340–363.

Nollert, M. (2002). Economic sociology in Europe: Switzerland. *Economic Sociology: European Electronic Newsletter, 3*, 53–60.

North, D. (1981). *Structure and change in economic history*. New York, NY: W.W. Norton.

North, D. (1991). Institutions. *Journal of Economic Perspectives*, *5*, 97–112.

Olson, M. (1965). *The logic of collective action*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Özatalay, C. (2011). Türkiye'de 'geri dönemeyen' ekonomi sosyolojisi ya da 'açılamayan' sosyal bilimler!... *Sosyoloji Dergisi*, 23, 165–182.

Parsons, T. (1934). Some reflections on the human nature and significance of economics. *Quarterly Journal of Economics*, *48*, 511–545.

Parsons, T., & Smelser, N. (2001). *Economy and society*. London, UK: Routledge.

Patten, S. (1895). The relation of economics to sociology. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *5*, 117–123.

Polanyi, K. (1971). Our absolute market mantality. In G. Dalton (Ed.), *Primitive, archaich, and modern economies: Essays of Karl Polanyi*. Boston, MA: Beacon.

Polanyi, K. (1986). *Büyük dönüşüm: Çağımızın siyasal ve ekonomik kökenleri* (A. Buğra, Çev.). İstanbul: Alan Yayıncılık.

Robbins, L. (1935). *An essay on the nature and significance of economic science*. London, UK: McMillan.

Samuelson, P. (1948). *Foundation of economic analysis*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Schumpeter, J. A. (1951). Communist manifesto in sociology and economics. *essays*. Cambridge, UK: Addison-Wesley.

Shinoya, Y. (2001) Rational reconstruction of the german historical school: An overview. In Y. Shinoya (Ed.), *The German historical school: the historical and ethical approach to economics*. London, UK: Routlage.

Simon, H. (1957). *Models of man: Social and rational*. New York, NY: John Wiley and Sons.

Smith, A. (2015). *Milletlerin zenginliği* (H. Derin, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Souther, R. W. (1933). *Prolegomena to relativity economics: An elementary study in the mechanics of an expanding economic universe*. New York, NY: Columbia University Press.

Stigler, G. J. (1984). Economics: The imperial science? *The Scandinavian Journal of Economics*, *86*(3), 1984, 301–313.

Stiglitz, J. E. (1991). Symposium on organizations and economics. *Journal of Economic Perspectives*, *5*(2), 15–24.

Swedberg, R. (1991). Major traditions of economic sociology. *Annual Review of Sociology*, *17*, 251–276.

Swedberg, R. (2003). *The principles of economic sociology*. New Jersey, NJ: Princeton University Press.

Trigilia, C. (2002). *Economic sociology: State, market, and society in modern capitalism*. Oxford, UK: Blackwell Publishing.

Uygur, E. ve Erdoğdu, O. (2012). Avrupa, ABD ve Türkiye'de iktisat eğitimi. Ankara: *Türkiye Ekonomi Kurumu*.

Weber, M. (2012). *Ekonomi ve toplum* (C. 1-2, L. Boyacı, Çev.). İstanbul: Yarın Yayınları.

Weintraub, E. R. (2002). *How economics became a mathematical science.* Durham, UK: Duke University Press.

White, H. (1981). Where do markets come from? *American Journal of Sociology*, *87*(3), 517–547.

Whitley, R. (2008). *Business system and organizational capabilities: The ınstitutional structuring of competitive competences*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Williamson, O. E. (1981). The economics of organization: The transaction cost approach. *American Journal of Sociology*, *87*, 548–577.

Williamson, O. E. (2000). The new institutional economics: Taking stock looking ahead. *Journal of Economic Literature*, *38*(3), 595–613.

Wilkinson, J. (2019). An overview of German new economic sociology and the contribution of the Max plank society for study of the societies. *MPIfG Discussion Paper*, 19/3.